

Jeřáb popelavý

(*Grus grus L.*)

na Chebsku

Jeřáb popelavý je jedním z našich největších ptáků. Váží kolem 6-ti kg, na výšku měří až 140 cm a rozpětí křídel se blíží až dvěma a půl metru. Vzhledově se podobá čápovi (řád brodiví), ale na rozdíl od něho patří do řádu krátkokřídlých. Převažujícím zbarvením peří je šedá (jak napovídá druhové jméno), nápadná je červená „čepička“ na hlavě a černý krk s bílým pruhem.

Jeřáb popelavý obývá rozsáhlé mokřady. V našich podmínkách to je většinou okolí rybníků s rozsáhlými rákosinami, ze kterých jeřábi vycházejí za potravou do luk, polí a lesů. Ze zimovišť se vrací brzy na jaře. Po hlučných námluvách vybudují nebo opraví hnízdo, které je na zemi někde na ostrůvku v rákosině, a do něj samička snese dvě vajíčka. Po vylíhnutí mláďat je rodiče odvedou z hnízda a pečují o ně více než dva měsíce. I potom ale rodiny zůstávají spolu a nerozdělí se ani při cestě do zimovišť. Evropští jeřábi odlétají ve velkých hejnech po striktně dodržovaných cestách do Francie, Španělska, Maďarska, na Blízký východ a do severní, severozápadní a východní Afriky. Protože jejich početná hejna mohou způsobit značné škody na polních plodinách, je bohužel jejich velkým nepřitelem člověk.

Hnízdění tohoto druhu je v České republice velmi vzácné, některé odhady hovoří pouze o 5-ti až 10-ti párech v celém státě. Je to nejen tím, že Čechy leží na jihovýchodním areálu druhu, ale i celkově nepočetnou evropskou

populací – pouze přibližně 25 000 jedinců. Jeřáb je navíc velmi plachý, proto je mnohdy obtížné hnízdění ověřit. Nejznámější hnízdiště u nás jsou na Českolipsku, ale vhodné prostředí nalézá i na Chebsku, v okolí Nymburka, nebo na dalších místech.

Historický výskyt kriticky ohroženého jeřába popelavého na Chebsku souhrnně popsal Ing. Dětmar Jäger (1994). Z pozorování v 2. polovině 20. století začneme úlovkem pana Jana Loukoty z Nového Drahova, který zastřelil v Soosu mladého jeřába popelavého 12. 11. 1955 z hejna osmi ptáků. Úlovek byl preparován a uložen ve sbírkách Chebského muzea. Nyní je vystaven v expozici při NPR Soos.

V dalších letech jsou zaznamenána tato pozorování (vždy se jednalo pouze o výskyt ptáků na jarním nebo podzimním tahu):

1963 – 8 ex. v Lužné u Františkových

Jeřáb popelavý v letu. Foto František LaGarde

Jeřáb popelavý pasoucí se na poli. Foto František LaGarde

Lázní a 2 ex. v Libé

1972 – 4 ex. v okolí Bad Brambachu

1978 – 16 ex. přelétá ze Saska nad Plesnou

1987 – 1 ex. v rezervaci Soos, 10 ex. na vypuštěném rybníku Amerika u Františkových Lázní a další 2 ex. u Soosu

1988 – jeřábi jsou vícekrát pozorováni v okolí rybníka Amerika, postupně 1 až 7 ex. a na podzim 25 ex. u Lužné.

V roce 1991 se jeřábi na Chebsku začali trvale vyskytovat i v hnízdním období (Brož 1998). V březnu 1991 se objevil jeden pár jeřábů v rezervaci Soos a byly zaznamenány výrazné projevy toku. Hnízdění ale nebylo doloženo.

V roce 1992 přiletěl opět jeden pár do rezervace Soos, úspěšně vyhnízdil a vyvedl jedno mládě. V následujících letech se pár jeřábů vrátil a hnízdil: 1993 – 1 mládě, 1994 – hnízdění, ale ztráta mládě, 1995 – mimo hnízdní pár se v Soosu zdržuje dalších 9 ex. a přes projevy hnízdění nebylo spolehlivě

doloženo úspěšné vyvedení mláďat, 1996 – 1 mládě, 1997 – 2 mláďata, 1999 – 1 mládě.

Od roku 2000 se při jarním a podzimním tahu pravidelně objevovalo několik dalších jeřábů popelavých. Na jaře 2000 bylo při přiletu zaznamenáno 20 ex. a v dalších dnech byl pozorován samostatně se pasoucí hnízdní pár a hejno dalších 12-ti ex. Při zahájení hnízdění byly v Soosu 2 páry s projevy toku a 1 loňské mládě, které od sebe odháněly. Na konci hnízdění zde jeden pár vyvedl 1 mládě, druhý pár nezahnízdil. Při podzimním tahu bylo na nocovišti v Soosu pozorováno celkem 28 ex. Tento rok se zde jeřábi zdrželi zatím nejdéle – až do 9.12.2000.

V roce 2001 byl zaznamenán nejčasnější přilet jeřábů na hnízdiště a to již 10. 2. 2001. Přiletěl hnízdní pár s loňským mládětem. Při zahájení hnízdění mladého ptáka stále odháněli a na konci sezony vyvedli 2 mláďata.

V roce 2003 přiletěl hnízdní pár a další 2 mladí jeřábi, pravděpodobně loňská

mláďata. Po zahájení hnízdění byl pozorován pobyt dalších 9-ti ex., tedy dvouloňských mláďat a dalších sedmi ptáků. Hnízdní pár samozřejmě reagoval na vetřelce a začátek hnízdění byl velmi rušný. Jeřábi v létě vyvedli 1 mládě a při odletu bylo pozorováno 5 ex. – 4 dospělí a 1 mládě.

Po příletu hnízdního páru v roce 2003 se postupně objevil další 1 ex. a následně další 4 ex. Při hnízdění byl v Soosu pouze hnízdní pár a vyvedl 1 mládě. Podzimní odlet proběhl bez přítomnosti jiných jeřábů.

V roce 2004 přiletěl hnízdní pár s loňským mládětem a následně bylo pozorováno dalších 5 ex. Na nocoviště do Soosu se tedy slétávalo 8 ex. Hnízdní pár po celou dobu hnízdění neopustil husté porosty rezervace a nešlo tedy s jistotou rozhodnout o úspěšném vyvedení mláďat. Při odletu se v Soosu zdržovalo opět 8 ex. Zda se jednalo o tytéž jedince z jarního tahu nebo mezi nimi byli letní mláďata z téhož roku nebylo možné určit.

V roce 2005 přiletělo společně hejno 8 ex. Páslí se poměrně daleko od Soosu, až v okolí Ohře u Chocovic. Do rezervace zalétali pouze nocovat. V dalších dnech se hnízdní pár držel stranou od hejna 6-ti ex. V dubnu nastalo hnízdění 1 páru a ostatní se potulovali po širším okolí až do července. Další hnízdní pár mezi nimi nebyl. Celé toto hnízdní období se jeřábi nijak neprojevovali a nebylo možné je pozorovat. Spatření byli až 17. 6. 2005. Překvapivě byli čokoládově hnědí, bez výrazného ocasu s nezatelnými letkami. Tento rok tedy jeřábi pelichali a chovali se zvlášť opatrně. Pozorována byla i 2 mláďata již velikosti husy, ale stále v prachovém peří. Při podzimním odletu zde byli 4 ex., tedy 2 dospělí a 2 letošní mláďata.

V roce 2006 byl jarní tah jeřábů nebývale početný. Dne 10. 3. byl zpozorován

1 ex. jeřába a 31. 3. pak hnízdní pár jeřábů. Dne 26. 3. vyvrcholil tah jeřábů přes Chebsko a na polích v okolí Soosu bylo napočítáno 63(!) ex. Jeden z nich byl okroužkován, značení pocházelo ze severu Německa. Naznačuje to, že přes Chebsko vzniká nová tahová cesta z jihu Evropy na sever. To je mimořádně zajímavé, protože jeřábi táhnou po vysoce stabilních trasách. V následujících dnech se potulovali desítky nebo jednotlivci jeřábů v blízkém okolí Soosu a postupně odlétali. Dne 3. 4. byl pozorován samostatně se pasoucí hnízdní pár s jedním mládětem a v okolí se zdržovalo jedno hejno o 12-ti ex., 13. 4. byl viděn jeden jeřáb z hnízdního páru pasoucí se osamoceně, pravděpodobně započalo hnízdění.

NPR Soos je jednou z osmi lokalit v České republice, kde jeřáb popelavý hnízdí a bylo zde prokazatelně vyvedeno zatím 16 mláďat. Často se s loňským mládětem vraceli zpět a je tedy jisté, že mladí většinou přežili kritický první rok života. Optimisticky tedy očekáváme, že jeřábi popelaví budou v širokém okolí hledat nové lokality k případnému hnízdění. Například jeden pár jeřábů byl zaznamenán u Tisovských rybníků na Tachovsku (Makoň 2003, nepubl.). Přejme si tedy, aby počet hnízdních párů vzrůstal a tento krásný „pták štěstí“, jak ho nazývají v Asii, zůstal trvalou součástí naší fauny.

Literatura:

Anonym:

http://ptaci.natura2000.cz/index.php?page=druh_detail&DruhID=40

Bobek M. (2001): Hlas: Jeřáb popelavý. <http://www-ext.rozhlas.cz/hlas/kratkokridli/zprava/13793>

Brož Karel (1998): Sborník Chebského muzea, 249-251

Jäger D. (1994): Erica 3, Plzeň, pp. 65-68